

ISSN 2410-3381 (PRINT)
ISSN 2520-6842 (ONLINE)

Державний вищий навчальний заклад
Донбаський державний
педагогічний університет

ВІСНИК

Донбаського державного педагогічного університету

ВИПУСК 2 (16)

*Серія:
Соціально-філософські
проблеми розвитку
людини і суспільства*

Слов'янськ – 2022

ISSN 2410-3381 (PRINT)

ISSN 2520-6842 (ONLINE)

ВІСНИК

**Донбаського державного педагогічного
університету**

**СЕРІЯ: Соціально-філософські проблеми розвитку
людини і суспільства**

Збірник наукових праць

Випуск 2 (16) 2022

Виходить 2 рази на рік

Засновано у березні 2013 р.

ЗМІСТ

ЛЕОНІД МОЗГОВИЙ, ЮЩЕНКО ЮЛІЯ, СМЕЛЬЯНЕНКО ГАННА, ЯРОСЛАВА ГУРА, ФЕДОРШИНА ІРИНА МІСЦЕ ДУХОВНОЇ ТРАНСГРЕСІЇ В ДАОСИЗМІ	6
BOGDANOVA N. G. AESTHETIC EDUCATION AS A SPECIAL DIRECTION IN THE TRAINING OF ENGINEER-PEDAGOGUES	14
VIKTORIYA SLABOUZ, BUTKO YULIYA, OLEJNIKOV DENIS BRIEF HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF COMMUNICATIVE RATIONALITY IN WESTERN PHILOSOPHY OF THE END OF THE 20 th – THE BEGINNING OF THE 21 ST CENTURIES	26
ВІРА ДУБІНІНА, ТЕТЯНА ХАРЧЕНКО, ЄВГЕНІЯ ЛИПІЙ, ОЛЕГ БІЛАНОВ, СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ КОМПОНЕНТ СИСТЕМИ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	40
ВІРА ДУБІНІНА ПИТАННЯ МЕТОДІВ ТА МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ.....	54
ZINCHENKO NATALIA, SINIAVSKIY ALEXEY A RETROSPECTION OF FRENCH PHILOSOPHY AT THE TURN OF THE 20 TH – 21 ST CENTURIES.....	62
ВОЛОДИМИР СТЕШЕНКО, ВАСИЛЬ КУШЕРЕЦЬ, ОЛЕКСАНДР ПУГАЧ АБИЗОВА ЛАРИСА, АЛІНА ГРИЦЕНКО ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ХХІ СТОЛІТТІ	72
ОЛЕКСИН ІГОР, ДВУРІЧАНСЬКИЙ БОГДАН, ФІАЛКО НАТАЛІЯ, АКСЮТІН ВІКТОР ФІЛОСОФСЬКІЙ ВИМІР СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ....	82

комунікативної раціональності. Запропоновано інтерпретацію постмодерністської інтерпретації комунікативної раціональності, що склалася в неопрагматизмі Р. Рорті. Проаналізовано розуміння комунікативної раціональності в неомарксизмі Ю. Габермаса.

Ключові слова: комунітарне відношення, комунікативна раціональність, історичні форми, життєвий світ, неопрагматизм, неомарксизм.

УДК 378.14.014.13:37.014.61

ВІРА ДУБІНІНА,

доктор філософських наук, доцент,

завідувач кафедри філософії та суспільних наук

Полтавського державного медичного університету

(м. Полтава, Україна)

e-mail: vera.dubinina777@gmail.com

ORCID 0000-0001-8024-9823

ТЕТЯНА ХАРЧЕНКО,

кандидат історичних наук,

викладач кафедри філософії та суспільних наук

Полтавського державного медичного університету

(м. Полтава, Україна)

e-mail: t.kharchenko.0108@gmail.com

ЄВГЕНІЯ ЛИПІЙ,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри філософії та суспільних наук

Полтавського державного медичного університету

(м. Полтава, Україна)

e-mail: kotzuk.e@ukr.net

ОЛЕГ БІЛАНОВ,

викладач кафедри філософії та суспільних наук

Полтавського державного медичного університету

(м. Полтава, Україна)

e-mail: oleg27bilanov@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ КОМПОНЕНТ СИСТЕМИ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. Публікація актуалізує питання сучасної медичної освіти, яку не можна розглядати поза загальнокультурними проблемами суспільства та людини. Робота містить огляд нормативно-правових актів, зокрема Стратегії розвитку медичної освіти в Україні, схваленій розпорядженням

Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 р. № 95-р., в якій наголошується на необхідності синхронізації процесів, пов'язаних з проведенням багатьох реформ у сфері охорони здоров'я в Україні, змін у системі підготовки медичних працівників з метою забезпечення поліпшення якості лікування та медичного догляду пацієнтів. У статті висвітлюються аспекти гуманізації медичної освіти, яка передбачає тісну інтеграцію загальнотеоретичних, спеціальних клінічних та соціально-гуманітарних дисциплін. Проведений аналіз досвіду зарубіжних вчених з питання місця і ролі соціальних і гуманітарних знань у системі підготовки майбутнього лікаря. Також автори акцентують увагу на тому, що удосконалення процесу гуманітаризації медичної освіти може йти лише шляхом інтенсифікації освітнього процесу. Для цього приміром, у Полтавському державному медичному університеті, крім традиційних для медичних ЗВО навчальних дисциплін циклу загальної підготовки «Філософія», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Латинська мова та медична термінологія», «Історія медицини», «Медичне право України» (цикл професійної підготовки), студентам пропонуються «Етика та деонтологія», «Демократія: філософія та механізми», курси за вибором «Професійні комунікації. Ключові компетенції», «Правознавство», «Основи лідерства» тощо. Це дозволяє не тільки забезпечення неперервної гуманітарної освіти протягом всього періоду навчання, а й профілізацію останньої.

Ключові слова: вища медична освіта, гуманізація, гуманітаризація, соціально-гуманітарні дисципліни, державне управління, державні стандарти освіти.

Постановка проблеми. Теоретичні аспекти гуманітаризації медичної освіти вивчаються науковцями, як в українській, так і в зарубіжній освіті, досить тривалий час і не втратили своєї актуальності й дотепер. Однією з головних цілей медичної освіти, а також предметом наукового пошуку педагогіки вищої медичної освіти, був і є перехід від вузької наукової спрямованості навчання до такого підходу, коли однаково приділяється увага розвитку когнітивних та емоційних елементів клінічної практики. Виключення соціально-гуманітарних наук із системи вітчизняної медичної освіти призвело б до несприятливих наслідків у цьому контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціально-гуманітарного компоненту в системі вищої освіти вивчали Л.В. Перевалова, А.М. Олійник і М.В. Худякова, О.І. Пилипишин і С.В. Бондаренко, О.С. Ісаєва. Аспекти формування деонтологічної культури майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я досліджували Л. В. Фоміна і Т. Ю. Шафранська. Широкий спектр проблем розглянуто в колективній монографії «Гуманітарні виміри сучасної медичної освіти» (Запоріжжя, 2020). І якщо наукове й освітянське співтовариство одноставне у висновках щодо значущості соціально-

гуманітарної складової в навчально-виховному процесі, то питання державного впливу на процес гуманітаризації вищої освіти в контексті забезпечення міжнародних стандартів якості освіти лишає неоднозначне враження. Тож з'ясування місця соціально-гуманітарного компонента в сучасній системі вищої медичної освіти в Україні і є **метою** нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Заклад вищої освіти є складноорганізованою системою, цілепокладання якої полягає у формуванні особистості певного типу, котра володіє систематичними знаннями, вміннями та навичками, що дає їй можливість здійснювати соціально-необхідну професійну діяльність. Системна діяльність кожного вишу з підготовки фахівця має свої особливості. По-перше, вони полягають у змісті знаннєвого ядра, а по-друге, у формуванні світоглядних та загальнокультурних установок. Комплекс особливостей підготовки фахівця забезпечує якість освіти.

Наразі є цілком очевидним, що в останні роки розвиток вітчизняної медичної освіти все більше зазнає впливів сучасних світових трендів, з урахуванням глобальних стандартів Всесвітньої федерації медичної освіти (ВФМО) і європейських стандартів забезпечення якості вищої освіти (Соколова, 2019, с. 7), що знаходить відображення у відповідних документах.

Питанню якості медичної освіти приділяється увага, зокрема, в Стратегії розвитку медичної освіти в Україні, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 р. № 95-р (Офіційний вісник України. 2019. № 21. С. 209. Ст. 734). У ній наголошується на необхідності синхронізації процесів, пов'язаних з проведенням багатьох реформ у сфері охорони здоров'я в Україні, змін у системі підготовки медичних працівників з метою забезпечення поліпшення якості лікування та медичного догляду пацієнтів. Завданням медичної освіти у Стратегії визначено забезпечення надання громадянам якісної медичної допомоги завдяки високому рівню підготовки медичних працівників. Наголошується, що життя та здоров'я пацієнта повинні бути основними людськими та професійними цінностями медичних працівників. Якісна ж медична допомога неможлива без зміни культурної парадигми та створення нового професійного середовища – самовідтворюваного та незалежного. Тож, крім підвищення рівня фахової підготовки, у документі йдеться і про гуманізацію сучасної медичної освіти в Україні.

Медицина належить до професій системи «людина – людина», і діяльність лікаря у XXI столітті у зв'язку з цим набуває особливого сенсу. Він не тільки допомагає людині з'явитися на світ, підтримує належний стан її здоров'я тощо. Він конструює та пропонує суспільству зразок ставлення до людини. Дуже часто світогляд лікарів впливає на виправлення соціальних ситуацій, формує суспільну думку. Мислення сучасного лікаря все виразніше зміщується в сторону проблем соціальних факторів людського здоров'я. Тому видається абсолютно логічним, що наразі в питанні підготовки майбутніх

кадрів медичної галузі саме гуманізація є стратегічним напрямком перетворень усього інституту освіти (Бондаренко С.В., Пилипишин О.І., 2016, с. 55).

Як зазначається вітчизняними дослідниками цієї проблеми, загалом гуманізація медичної освіти передбачає «декілька напрямків розвитку її технологій, що дозволяють:

– створити умови для максимального самоусвідомлення, саморозвитку, самореалізації особистості, розкриття закладених в ній потенцій, задатків, здібностей у відповідності до її власної спрямованості та вибору;

– розширити гуманітарне ядро освіти з метою залучення майбутніх фахівців до системи загальнолюдських цінностей через занурення у різнобарвний ціннісний простір гуманітарних дисциплін, що акумулюють систему світових надбань з філософії, історії, культури, психології, педагогіки, соціології, права тощо» (Бондаренко С.В., Пилипишин О.І., 2016, с. 56).

Яке ж виникає бачення місця і ролі соціальних і гуманітарних знань у системі підготовки майбутнього лікаря? У контексті обговорення зазначеного питання варто ознайомитися з досвідом вивчення цієї проблеми зарубіжними вченими. Вони констатували, що протягом останніх 30 років (станом на початок 2000-х) спостерігалася тенденція до розвитку гуманітарних навчальних програм у медичній освіті як у Сполучених Штатах Америки, так і в Європі. Насамперед, дослідники-гуманітарії розвинули сферу так званих медичних гуманітарних наук – дисципліну, яка є частиною *medical school*. «Медичні гуманітарні науки» визначалися як застосування методів звітності, інтерпретації та теоретизування, розроблених традиційними галузями гуманітарних наук, до явищ у традиційній медичній галузі.

Автори підкреслювали, що «медичні гуманітарні науки» можуть мати як інструментальні, так і неінструментальні функції в навчальному процесі навчального закладу медичного профілю. Гуманітарні науки виконуватимуть інструментальну функцію, якщо їх безпосередньо застосовувати до щоденної роботи клініциста. Наприклад, вивчення образотворчого мистецтва використовувалося для покращення здатності клініциста розпізнавати візуальні клінічні ознаки захворювання у пацієнта. Подібним чином вивчення літератури використовувалося для тренування емпатії та навичок поводження з двозначністю. Так само й оцінка наративів кейсів використовувалася для вдосконалення клінічних навичок. Водночас неінструментальну функцію гуманітарні науки виконують, коли вони призводять до загальної освіти, особистого розвитку або нових способів мислення за межами біомедичної точки зору. Наприклад, вивчення гуманітарних наук використовувалося для розвитку саморефлексії та розуміння ролі професіонала в суспільстві.

Також вказувалося на те, що медичні гуманітарні навчальні програми, які існують у контексті фахової освіти, мають певні екзистенційні проблеми, оскільки навчальний простір, створений для цих програм, визначається навчальним закладом медичного профілю. Дослідники навели припущення, котре іноді висловлювалося, з приводу того, що навчальні програми «медичних

гуманітарних дисциплін» через їхню неінструментальну функцію можуть бути використані для того, щоб зробити лікарів більш «гуманними».

У зв'язку з цим вони проаналізували результати експерименту в Університеті Лунда у Швеції, де в 2000 році «медичні гуманітарні науки» стали частиною медичної навчальної програми (HumMed). Експеримент включав проведення курсів за вибором, вечірні лекції та самостійні навчальні проекти для студентів. Мета цього дослідження полягала в тому, щоб вивчити проблеми, які можуть виникнути при створенні медичної гуманітарної навчальної програми в програмі навчального закладу медичного профілю.

За наслідками проведеного дослідження студенти-медики показали, що гуманітарний курс змінив їх. Учасники використовували навички дискусії, набуті під час засвоєння курсу, і відчували, що особистісно вирости. Також автори резюмували, що у медичній системі відліку гуманітарні дисципліни позиціонуються як протилежність медицині. У цьому дослідженні аналіз практики програми HumMed показав, що гуманітарні дисципліни побудовані як «протилежні та нижчі»: ненаукові, непрактичні, неакадемічні, доповнюють медицину, не дорівнюють медицині. Саме тому можливості медичної гуманітарної освіти реалізуватимуться лише завдяки доступу до спільного навчального простору (Wachtler C., Lundin S., Troein M., 2006).

Звичайно, не варто повною мірою екстраполювати висновки зарубіжних учених у вітчизняну модель вищої медичної освіти, котра має свої особливості, історичні, наукові й соціокультурні традиції. Саме вони й визначали завжди місце і важливу світоглядну та виховну роль соціально-гуманітарного компоненту в навчальному процесі, незважаючи на складні часи реформування вищої освіти в Україні.

У перші два десятиліття незалежності цикл соціально-гуманітарної підготовки у вищих навчальних закладах України був представлений доволі широким спектром дисциплін (переважно нормативних). Наприклад, Міністерство освіти і науки України визначило перелік навчальних дисциплін, які мали бути враховані при формуванні циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки бакалаврів, та мінімальну кількість годин на їх вивчення – 24 кредити (Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах у 2002/2003 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України від 17.06.2002 р. № 1/9-304). До переліку включалися: Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка, етика і естетика), Культурологія, Психологія, Фізичне виховання, Українська мова (за професійним спрямуванням), Іноземна мова (за професійним спрямуванням), Правознавство, Політологія, Історія України, Соціологія, Економічна теорія.

Згодом ситуація змінилася кардинально, у напрямку зниження рівня викладання соціальних і гуманітарних дисциплін у вузах. що пояснювалося процесами оптимізації та «професіоналізації» в контексті реформи вищої освіти. Дослідники цього питання одразу висловили занепокоєння, зауважуючи, що такий підхід завдасть серйозної шкоди гуманітарної складової

в системі вищої освіти та негативно позначиться на підготовці майбутніх фахівців (Перевалова Л.В., 2010).

Першим кроком до цього стали рішення колегії Міністерства освіти і науки України «Мета реформ у вищій школі – якість і доступність освіти» від 2 квітня 2009 р. (п.п. 2.6, 3.10.), «Про вдосконалення нормативної частини змісту підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (спеціаліста медичного та ветеринарно-медичного спрямувань)» від 25 червня 2009 р. На їх виконання 9 липня того ж року було прийнято наказ (Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента: Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.07.2009 р. № 642), згідно з яким встановлювався перелік нормативних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки для бакалаврів (спеціалістів медичного та ветеринарно-медичного спрямувань) усіх напрямів (спеціальностей) та їх обсяги, до якого були внесені: Українська мова (за професійним спрямуванням, Історія України, Історія української культури, Іноземна мова, Філософія, Політологія (з підсумковим контролем у формі екзамену). Загальний обсяг навчального часу дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки, зокрема, для спеціалістів медичного повинен був становити 24 кредити ECTS з можливістю відхилення обсягу відведеного навчального часу в межах 2 кредитів ECTS. Також встановлено перелік вибіркових навчальних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки (обсягом не менш як 1 кредит ECTS) для бакалаврів (спеціалістів медичного та ветеринарно-медичного спрямувань), до якого було включено Соціологію, Психологію, Логіку, Етику і естетику, Релігієзнавство, Основи конституційного права, Економіку, Історію науки і техніки. При цьому надавалося право вищим навчальним закладам вносити зміни до зазначеного переліку з урахуванням особливостей напрямів (спеціальностей), за якими здійснюється підготовка фахівців. Але особливість запровадження вибіркових навчальних дисциплін полягала в тому, що для цього встановлювалася мінімальна межа кількісного складу групи (не менш як 25 осіб). Така обставина давала можливість ВНЗ «негуманітарного» профілю по суті уникати виконання наказу щодо вибіркового переліку дисциплін.

Найактивнішого «реформування» зазнала Політологія, котру невдовзі, «ураховуючи пропозиції вищих навчальних закладів, громадських об'єднань викладачів і науковців та з метою вдосконалення якості соціально-гуманітарної підготовки» вилучили з числа нормативних дисциплін, перемістивши до вибіркового (Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.08.2010 р.), а через рік, знову ж «ураховуючи пропозиції», повернули до переліку (Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.08.2011 р. № 939).

Проілюструємо ситуацію з виконанням цього наказу на прикладі затвердженого МОЗ України у жовтні 2009 р. навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» кваліфікації «лікар» у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації (Про затвердження та введення навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного

рівня "спеціаліст" кваліфікації «лікар» у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації за спеціальностями «лікувальна справа», «педіатрія», «медико-профілактична справа»: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.10.2009 р. № 749.). На першому році навчання мали вивчатися Іноземна мова, Латинська мова та медична термінологія, Українська мова (за професійним спрямуванням), Історія України, Історія української культури, Історія медицини, Основи психології, Основи педагогіки, Основи економічних теорій обсягом 23,5 кредити. Також пропонувалися курси за вибором (обсягом 3 кредити), поміж яких соціально-гуманітарні: Світова цивілізація, Краєзнавство, Психологія спілкування, Естетика, Етика, Соціологія та медична соціологія, Правознавство, Релігієзнавство, Культурологія. На другому році навчання студенти мали опанувати Філософію, Іноземну мову (за професійним спрямуванням) обсягом відповідно 3 і 8 кредитів. Серед курсів за вибором зустрічаємо Логіку, формальну логіку, Деонтологію в медицині, Іноземну мову (другу) тощо. Протягом третього року навчання студентам пропонувалися курси за вибором (усього 2 кредити), у тому числі й такі: Теорія пізнання та медицина, Етичні проблеми в медицині, Основи соціальної психології, Іноземна мова (друга), Іноземна мова (за професійним спрямуванням), Медицина та художня культура, Основи християнської етики і моралі. На четвертому році – Медичне правознавство (1,5 кредити), курси за вибором (1,5 кредити) – Медична субкультура, Іноземна мова (за професійним спрямуванням), Основи християнської етики і моралі. На п'ятому й шостому році – курси за вибором (відповідно 2 і 4 кредити), зокрема й Іноземна мова (за професійним спрямуванням) та Основи християнської етики і моралі. Скажемо відверто, що у соціально-гуманітарних дисциплін мало шансів бути обраними поміж інших фахових, особливо на старших курсах.

У зв'язку з набуттям чинності у 2014 р Закону України «Про вищу освіту» зазначений вище документ було скасовано Наказом МОН № 1392. Останній спричинив його критику і широку дискусію представників наукової й освітянської спільноти, оскільки надання гуманітарним дисциплінам статусу «необов'язкових» призводитиме до фактичного вилучення їх з навчального процесу, і це не сприятиме опануванню студентами зазначених у Законі України «Про вищу освіту» навичок, якостей і цінностей, унеможливить набуття ними базових компетентностей (Відкритий лист до міністра освіти та науки України). По тому з'явився Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-120 «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін» (Інформаційний збірник та коментарі МОН України. 2015. № 5. С. 58), в якому керівникам вищих навчальних закладів рекомендовано забезпечити викладання дисциплін, що формують компетентності з історії та культури України, філософії, української мови із загальним обсягом не менше 12 кредитів ЄКТС, якщо відповідні дисципліни не є профільними,

а на вибір студентів може бути запропонований широкий перелік гуманітарних дисциплін.

Наразі цей документ є чинним. Але він викликає цілком логічне питання щодо змісту того «широкого переліку» дисциплін гуманітарного циклу, котрі могли б у межах 12 кредитів ЄКТС забезпечити якісну реалізацію мети, що проголошувалася: *системного* формування світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, загальнокультурної підготовки здобувачів вищої освіти.

Нормативний вакуум у цьому питанні певною мірою був заповнений прийняттям, починаючи з 2018 р., стандартів вищої освіти, у яких знаходять своє відображення сучасні тенденції гуманізації та гуманітаризації вищої медичної освіти. Хоча принагідно варто зауважити, що й дотепер нові стандарти вищої освіти (Затверджені стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>) ще не набули належного розвитку, зокрема і в медичній освіті (Ватанов, 2020). Аналізуючи затверджені стандарти вищої освіти в галузі 22 Охорона здоров'я для першого (бакалаврського) (Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 229 Громадське здоров'я для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.08.2020 р. № 1000) та другого (магістерського) (Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 221 Стоматологія для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.06.2019 р. № 879.), (Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 222 Медицина для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.11.2021 р. № 1197) рівнів, приходимо до висновку, що загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності містять достатньо широкий спектр умінь і навичок соціально-гуманітарного спрямування. Гуманітарний компонент також передбачений і Стандартом вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня (Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 229 Громадське здоров'я для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.09.2022 р. № 789).

Виходячи із необхідності формування у здобувачів відповідних науково-світоглядних знань, необхідних для ґрунтовної фахової підготовки, виявляється цілком логічним, що більшість соціально-гуманітарних дисциплін викладається на першому-другому курсах медичних ЗВО. Приміром, у Полтавському державному медичному університеті, крім традиційних для медичних ЗВО навчальних дисциплін циклу загальної підготовки «Філософія», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», Іноземна мова (за професійним спрямуванням), «Латинська мова та медична термінологія», Історія медицини», «Медичне право України» (цикл професійної підготовки), студентам пропонуються «Етика та деонтологія», «Демократія: філософія та механізми»,

курси за вибором «Професійні комунікації. Ключові компетенції», «Правознавство», «Основи лідерства» тощо.

Очевидно, що питання соціально-гуманітарної складової залишиться актуальним і в разі впровадження в систему медичної освіти міждисциплінарних освітніх (наукових) програм (програми за двома або трьома спеціальностями, що належать до однієї або різних галузей знань). Принаймні в Україні необхідні правові підстави для цього вже існують. Уперше можливість створення міждисциплінарних освітніх (наукових) програм зафіксовано у 2019 році у ст. 9¹ Закону України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37-38. Ст. 2004). У 2021 р. були затверджені вимоги до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм (Офіційний вісник України. 2021. № 29. С. 343. Ст. 1682). Подібний формат уже активно втілюється країнами Європейського простору вищої освіти. Очікується, що розвиток таких програм в нашій країні відкриє нові професійні та академічні права здобувачам вищої освіти, в цілому сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності національної системи вищої освіти.

Таким чином, в умовах поглиблення автономії, забезпечення академічної незалежності закладів вищої освіти розпорядча діяльність органів державного управління наразі обмежується встановленням нормативного компоненту змісту освіти (державних стандартів вищої освіти), а вибірково визначає заклад вищої освіти. Тож у діяльності ЗВО медичного профілю грамотне поєднання соціально-гуманітарної та професійно-орієнтованої підготовки майбутніх фахівців є і завданням, і водночас однією з найактуальніших проблем.

Висновки. Ознайомлення з теоретичними засадами, викладеними в наукових розвідках, щодо ролі соціально-гуманітарних дисциплін у підготовці здобувачів, із зарубіжним досвідом гуманітаризації вищої медичної освіти, а також аналіз нормативних актів центральних органів влади дали змогу з'ясувати місце соціально-гуманітарного компоненту в сучасній системі вищої медичної освіти в Україні, що обумовлюється запровадженням нових державних стандартів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко С.В., Пилипишин О.І. Гуманітарна складова навчання у ВМНЗ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2016. Вип. 1. С. 55-57. URL: file:///C:/Users/PC/Downloads/Nvuuped_2016_1_13.pdf.

2. Ватанов А. Р. Державне регулювання системи забезпечення якості вищої освіти в сфері охорони здоров'я. *Право та державне управління.* 2020. № 2. С.335-343. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/52.pdf. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.2.50>

3. Відкритий лист до Міністра освіти та науки України. *Освітня політика*. 28.01.2015. URL: <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/366-vidkritij-list-do-ministra-osviti-ta-nauki-ukrajini>

4. Гуманітарні виміри сучасної медичної освіти: колективна монографія / відп. ред. Д. А. Москвітїна. Запоріжжя: ЗДМУ, 2020. 172 с. URL: <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/13479/1/%D1%8136-41.pdf>

5. Затверджені стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>

6. Перевалова Л.В. Роль і значення гуманітарної освіти у підготовці фахівців нового покоління. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків : НТУ «ХПІ», 2010. Вип. 27 (31). С. 182-188.

7. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n1669>

8. Про внесення змін до наказу МОН від 09.07.2009 р. № 642: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.08.2010 р. № 831. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0831290-10#Text>

9. Про внесення змін до наказу МОН від 09.07.2009 р. № 642: Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.08.2011 р. № 939. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0939736-11#Text>

10. Про затвердження Вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм: Наказ Міністерства освіти і науки України 01.02.2021 р. № 128. *Офіційний вісник України*. 2021. № 29. С. 343. Ст. 1682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0454-21#Text>

11. Про затвердження та введення навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст" кваліфікації «лікар» у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації за спеціальностями «лікувальна справа», «педіатрія», «медико-профілактична справа»: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.10.2009 р. № 749. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0749282-09#Text>

12. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 221 Стоматологія для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.06.2019 р. № 879. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/221-Stomatolohiya-mahistr.20.01.22.pdf>

13. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 222 Медицина для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.11.2021 р. № 1197. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/11/09/222-Medytsyna.mahistr.09.11.pdf>

14. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 229 Громадське здоров'я для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.08.2020 р. № 1000. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/229-Hromad.zdorovyia-bakalavr-VO.18.01.pdf>

15. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 229 Громадське здоров'я для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.09.2022 р. № 789. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/09/06/229.Hromadske.zdorovyia.Dok.filosofiyi-789-05.09.2022.pdf>

16. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін: Лист Міністерства освіти і науки України від 11.03.2015 р. № 1/9-120 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-120729-15#Text>

17. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента: Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.07.2009 р. № 642. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0642290-09#Text>.

18. Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах у 2002/2003 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України від 17.06.2002 р. № 1/9-304 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-304290-02#Text>

19. Соколова І. Медична освіта України: світові тенденції, європейські орієнтири і національні пріоритети. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки)*. 2019. № 2 (59). С. 7-15. URL: https://www.researchgate.net/publication/335239993_MEDICAL_EDUCATION_IN_UKRAINE_WORLD_TRENDS_EUROPEAN_IDENTITY_AND_NATIONAL_PRIORITIES

20. Стратегія розвитку медичної освіти в Україні: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 р. № 95-р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 21. С. 209. Ст. 734. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95-2019-%D1%80#Text>

21. Щодо особливостей організації освітнього процесу та формування навчальних планів у 2015/2016 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України від 13.03.2015 р. № 1/9-126. *Інформаційний збірник та коментарі МОН України*. 2015. № 5. С. 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-126729-15#Text>

22. Wachtler C., Lundin S., Troein M. Humanities for medical students? A qualitative study of a medical humanities curriculum in a medical school program. *BMC Medical Education*. 2006. Vol. 16. P. 6. URL: <https://bmcmmededuc.biomedcentral.com/articles/10.1186/1472-6920-6-16>.

VIRA DUBININA

*Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Head of Philosophy and Social science department
Ukrainian, Poltava State Medical University
(Poltava, Ukraine)*

e-mail: vera.dubinina777@gmail.com

ORCID 0000-0001-8024-9823

TETIANA KHARCHENKO

*lecturer of the department of Philosophy and Social Sciences
in Poltava State Medical University, Candidate of Sciences in History
(Poltava, Ukraine)*

e-mail: t.kharchenko.0108@gmail.com

YEVHENIIA LYPII

*lecturer of the department of Philosophy and Social Sciences
in Poltava State Medical University, Candidate of Sciences in Jurisprudence
(Poltava, Ukraine)*

e-mail: komzuk.e@ukr.net

OLEG BILANOV

*lecturer of the department of Philosophy and Social Sciences
in Poltava State Medical University
(Poltava, Ukraine)*

e-mail: oleg27bilanov@gmail.com

ORCID 0000-0001-9245-7638

**SOCIAL AND HUMANITARIAN COMPONENT
OF THE SYSTEM OF HIGHER MEDICAL EDUCATION IN UKRAINE
(Social and humanitarian component
of the system of higher medical education in Ukraine)**

Abstract. *The publication actualizes the issue of modern medical education which cannot be considered outside of the general cultural problems of society and humans. The work contains an overview of legal acts, in particular the Strategy of Medical Education Development in Ukraine approved by the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 95-p dd. 27 February 2019 which emphasizes the necessity to synchronize the processes related to the implementation of many reforms in the field of the health care in Ukraine, changes in the system of medical workers training in order to ensure the improvement of the quality of treatment and medical care of patients. The article illustrates the aspects of medical education humanization which involves the close integration of general theoretical, special clinical and socio-humanitarian disciplines. The analysis of the foreign scientists experience on the issue of the social and humanitarian knowledge place and role in the system of the future doctor training was carried out. Also, the authors emphasize the fact that the*